

CAPUT VIGESIMUM PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Job patienter ab amicis audiri postulans causam inquit, quare impiorum nonnulli in finem usque vite prosperentur; alii contra rebus adversis obruantur: et respondet impius in diem perditionis a Deo servari, falsam amicorum consolationem per hoc convellens.

1. Respondens autem Job, dixit: 2. Audite quæso sermones meos, et agite penitentiam. 3. Sustinete me, et ego loquar, et post mea, si videbitur, verba ridete. 4. Numquid contra hominem disputatio mea est, ut merito non debeam contristari? 5. Attendite me, et obtrespescite, et superponite digitum ori vestro: 6. Et ego quando recordatus fuero, pertimesco, et concutit carnem meam tremor. 7. Quare ergo impii vivunt, sublevati sunt, confortatique divitiis? 8. Semen eorum permanet coram eis, propinquorum turba et nepotum in conspectu eorum. 9. Domus eorum securæ sunt et pacatæ, et non est virga Dei super illos. 10. Bos eorum concepit, et non abortivit: vacca peperit, et non est privata fetu suo. 11. Egrediuntur quasi greges parvuli eorum, et infantes eorum exsultant lusibus. 12. Tenent tympanum, et citharam, et gaudent ad sonitum organi. 13. Ducunt in bonis dies suos, et in puncto ad inferna descendunt. 14. Qui dixerunt Deo: Recede a nobis, et scientiam viarum tuarum nolumus. 15. Quis est omnipotens ut serviamus ei? et quid nobis prodest si oraverimus illum? 16. Verumtamen quia non sunt in manu eorum bona sua, consilium impiorum longe sit a me. 17. Quoties lucerna impiorum extinguetur, et superveniet eis inundatio, et dolores dividet furoris sui? 18. Erunt sicut paleæ ante faciem venti, et sicut favilla quam turbo dispergit. 19. Deus servavit filiis illius dolorem patris: et eum reddiderit, tunc sciet. 20. Videbunt oculi ejus interfectionem suam, et de furore Omnipotentis bibet. 21. Quid enim ad eum pertinet de domo sua post se? et si numerus mensium ejus dimidiatur? 22. Numquid Deum docebit quispiam scientiam, qui excelsos judicat? 23. Iste moritur robustus et sanus, dives et felix; 24. Viscera ejus plena sunt adipem, et medullis ossa illius irrigantur: 25. Alius vero moritur in amaritudine animæ absque ullis opibus: 26. Et tamen simul in pulvere dormient, et vermes operient eos. 27. Certe novi cogitationes vestras, et sententias contra me iniquas. 28. Dicitis enim: Ubi est domus principis? et ubi tabernacula impiorum? 29. Interrogate quemlibet de viatoribus, et hæc eadem illum intelligere cognoscetis. 30. Quia in diem perditionis servatur malus, et ad diem furoris ducetur. 31. Quis arguet coram eo viam ejus? et quæ fecit, quis reddet illi? 32. Ipse ad sepulcra ducetur, et in congerie mortuorum vigilabit. 33. Dulcis fuit glareis Cocyti, et post se omnem hominem trahet, et ante se innumerabiles. 34. Quomodo igitur consolamini me frustra, cum responsio vestra repugnare ostensa sit veritati?

Ann. 1.
1 et 2.

1-3. RESPONDENS AUTEM JOB DIXIT: AUDITE QUÆSO SERMONES MEOS, ET AGITE PENITENTIAM. SUSTINETE ME, ET EGO LOQUAR: ET POST MEA, SI VIDEBITUR, VERBA RIDETE. — ORAT JOBUS atque obsecrat amicos, ut ad verba sua tantisper aures, atque animos advertant; speratque futurum ut ab errore, in quo antea fuerant, liberati multo aliter sentiant, et si iam ipsi ultro cogitationem damnant: ita enim hæc locuti fuerant, ut plane non viderent intellexisse, imo neque audisse quæ ab illo dicta

fuerant; alioquin neque illa toties repeterent, quæ jam ab aliis objecta fuerant, et a Jobo confutata sapienter; neque tam se viro innocenti et tot exulcerato plagis infensos præbuissem. Cupiens ergo Jobus amicos suos ad meliorem mentem reducere, humillime attentionem postulat: sciebat quippe quam difficiles aures præbere soleant principes vera dicentibus, presertim ad penitentiam hortaturis: quamobrem præter audientiam postulat et patientiam, quia usi jam cognoverat

Principes
se difficiliter
ad audien-
dam ve-
ritatem.

res molestas a regibus, quales amici illi erant, non audiri, nisi forte magna ad audiendum patientia obfirmarentur. Nil aliud igitur orat vir modestissimus, nisi ut parum molestiæ devorent amici, et ad objecta respondentem tantisper audiant; neque recusat, si minus responsa satisficiant aut placeant, quin rideant aut irrideant quantum volent, quasi speret, si modo mediocrem adhibeant attentionem, et animos adferant minus quam hactenus offensos, nihil habituros amplius quod objectent. Ita Sanctius noster, qui simul pulchre expendit, quomodo hic Jobus impleat partes omnes oratoris optimi, adhibeatque illa quæ ad captandam benevolentiam gravissima judicantur, *primum* enim modeste obsecrat ut audiant; est autem modestia animorum conciliatrix mirifica: *deinde* causam docet intercedere gravissimam, quæ illum pene cogat, ut petat hanc sibi gratiam debere concedi, cum disceptatio non sit de nihilo, sed de re omnium gravissima, in qua de Dei gloria et de salute propria concertatio est; unde subdit:

VERS. 4. NUMQUID CONTRA HOMINEM DISPUTATIO MEA EST, UT MERITO NON DEBEAM CONTRISTARI? — *g. d.* Si questio esset de offensione aut inimicitia hominis, haudquaquam contristarer aut anxius forem; jam autem cum quaeratur an Deum offenderim, merito angor, et totis viribus contendo, ut rei veritas elucescat, quæ in magnam Dei gloriam cessura sit: est enim viri omnino pii zelo veritatis urgeri, molestique ferre in hujusmodi occasionebus negligi, ut surdis parietibus occinere videatur. Agitur quippe causa Dei, quam dum tueri se putant hi Jobi consolatores molesti, verius oppugnant, dum dicunt affligi tantum in hac vita sceleratos et improbos. Quod de Deo minus decore ac vere dictum esse Job multis probat, ostendens in hoc genere in primis divine gloriæ honorisque zelum, qui ut est magnus et vehementissimus aculeus ad agendum aut dicendum, ita sine illo saepe languet virtus et falsicit, et contentiones in principio generosæ in medio ipso cursu concidunt: est nempe filiorum Dei hoc proprium vehementer commoveri, cum quid audiunt vel intuentur, quod parentis optimi dignitatem meritamque decus possit obledere. Hinc animi moeror in vitiorum illa colluvione tabescens; hinc viva et generosa proposita defendende gloriæ Dei, et objectis etiam vite periculis ubique amplificandæ.

Zelus filiorum Dei pro-
prios: zelus moerorem causat.

Elie
solus in-
fammas-
tas.

Hoc zelo clarus fuit Elias, qui ut flammis proleae puer usus est, ut Hebræi volunt, ita continuo divinum quemdam ignem spirabat, eoque nomine curru igneo raptum esse in cælum omnes consentiunt; singularem autem animi dolorem persentiebat, quod divina lex pro nihilo haberetur, et stulla omnes et recordi cupiditate in vitium irent impiamque superstitionem: itaque S. Hilarius illum viribus et robore omni destituti et exanimari ope consuevisse notat, hominum

vitia nefariosque mores contentem, et cur igneo illo studio confoceret, sic inflit comm. in *Psalm. cxviii*: « Videt enim irreligiosos damni querelas, impios luctuum fletus, profanam legis Dei oblivionem: » irreligiosos damni querelas *impiosque* fletus appellat eorum, qui cum in damnum et calamitatem incidissent aut familiae orbitatem, calamitosissime Deum appellabant, et furiosi animi voces in eum effundebant, ut earum miseriarum fontem et incommodorum. Que et similia cum essent in oculis, et a magno invictoque illo Vate quotidie exaudirentur, increbatur scilicet et ingenti animi dolore conficiebatur: quod idem evenisse Davidi, heroicæ mentis viro, et charissimo Deo videmus, cum insanens multitudine se in ingrati animi scelus et flagitiorum omnium labem ingurgitaret: nam discrete ait zelo se contabuisse. Et alio loco quid ex eo pateret in hunc modum exponit *Psalm. cxviii*, 53: « Defectio tenuit me pro peccatoribus derelinquentibus legem tuam, » ubi pro *defectione* quidam vertunt *horrorem*, *tudium*, *pusillanimitatem*; apud Septuaginta est *ἀσπικία*, quæ *defectionem animi*, astutem mentis ægritudinem angoremque significat. David igitur profitebatur se intimo quodam horrore percilli, se prope linguam animo, et exanguem afflictumque jacere ob peccatores; quod nimirum tot videret pereuntium naufragia, qui desertis rationis gubernaculis, et regentem a puppe Deum contemptentes, sceleri vellicarentur, et ad funestum tandem exitum, ut ad infames scopulos suæ vite navem alliderent. Tanti periculi objectu ut densa nube operiebatur illius pia mens, et, ut dixi, *ἀσπικία*, *defectionem* et exanimationem sentiebat.

Quid igitur mirum si B. Job, qui nec Davidi, neque Elie, neque antiquorum ulli pietate cederet, cum ipsius erga Deum fides et religio pietasque ab importunis istis consolatoribus in discrimen vocaretur, animo commoveatur, justoque suam innocentiam et divinam gloriam tuendi zelo vehementer succendatur? non enim illi de sua apud homines gratia sermo est, sed apud Deum; a qua excidisse tam est execrabile, malum et horribile, ut excogitari majus nullum possit. Si de hominum gratia, aut de illorum de nostra sanctitate iudicio sermo foret, non esset admodum laborandum: neque enim viri prudentes ad pietati faciunt plurimi se haberi ab hominibus, aut ab illis amari et coli, ut si hæc absint, admodum sibi dolendum esse putent. Quid enim magnum dari aut aulæ potest ab hominibus? at satagere homo maxime debet, ne Deum sibi infensum habeat, quod si Dei grave de se iudicium fore suspicietur, tunc vero moeret animo, aestuat, et magno atque assiduo timore concutitur. Cum ergo hæc gravissima sint, nil mirum si attentos sibi postulet et patientes amicorum animos, cum hæc in disputatione magna volvantur rerum momenta: qui locus magnam etiam vim habet ad attentionem captandam; cum nemo putet e sua re fore

David
pro mala
defectio-
bat ani-
ma.

De homi-
nibus opi-
nionem ad
gratia non ad-
modum laboran-
dam, sed
de Dei
maxima.

aures avertere, aut dormitare segniter, cum de magno sive compendio sine periculo certamen instituitur: quapropter repellit :

Ver. 5. 5 ATTENDE ME, ET OBSTUPESCE, ET SUPERPONITE DIGITUM ORI VESTRO. — Est postulate attentionis amplificatio, cum talia dicat se facturum esse verba, ut nemo illa sine stupore audire queat, quare monet, ut silentio atque patienter audiant, neque dicenti obloquantur aut obstrepant, donec loquendi finem faciat. *Digitum* autem vel *manum*

ori imponere nihil est aliud quam sibi silentium indicere, et tacere: idem inferius ait cap. XXIX, 9: «Principes cessabant loqui, et digitum superponebant ori suo;» et alibi cap. XXXIX, 34: «Qui leviter locutus sum respondere quid possum? manum meam ponam super os meum,» id est, tacebo deinceps. Eodem loquendi modo usus est Sapiens in Proverbiis dicens cap. XXX, 92: «Si enim intellexisset, ori suo imposuisset manum;» item *Sap. vii*, 12: «Sermo inante me plura manus ori suo imponit;» et *Eccli. v*, 12: «Si est tibi intellectus responde proximo; sin autem, sit manus tua super os tuum, ne comprehendaris in verbo indisciplinatum, et confundaris.» *Hanc* quoque dicendi formulam, uti plures alias, a sacris Hebræorum libris mutatis sunt profani: inter quos Juvenalis canit *Saty. 1*:

Cum veniet contra digito compesce labellum,

Harpoerates silentii deum, qui apud Ægyptios Serapidis simulacro deus de præpositus erat digito sigillans os suum: quo sigillo 68 respicit Ausonius epist. 12 ad Paul.

Aut tuus Sigillon Ægyptius oscula signet.

et Apuleius lib. De Asin. aur.: «At ille digitum a pollice proximum ori suo admoveus, et in stuporem attonitus: Tace, tace, inquit,» etc.; unde apud Catullum repetitur formula hæc loquendi proverbialis: «Reddidit Harpoeratem,» id est taciturnum, silentem; de quo vide Politanum *Miscel. cap. LXXXIII*, et Plutarchum lib. De *Isid. et Osir.*

Ver. 6. 6 ET EGO QUANDO RECORDATUS FUERO PERTIMESCO, ET CONCUTIT CARNEM MEAM TREMOR. — De tremendis Dei iudicis verba facturus premitit se hæc ipsa cogitantem tremore concuti, quod sane boni æquique æstimatores argumentum est: sive enim quæ Deus in suprema illa universas iudicii hora patrabat, sive quæ decurrentium temporum serie in causis hominum agit, æquis bilancibus ponderentur, minime dubium, quin animum vehementer afficiant, a culpa dimoveant, ad virtutis studium excitent, viresque animi ad res grandes altius capiendas et pensandas permoveant. Hæc divinorum iudiciorum consideratione totus tremefactus atque percussus David, se omnino illis intelligentia comprehendendis impari agnoscentis iure merito exclamat *Psalm. XXXV, 7*: «Iudicia tua abyssus multa!» ut significet rationem gubernandi, qua Deus in hoc mundo res huma-

Digitum ori imponere nihil est aliud quam sibi silentium indicere, et tacere: idem inferius ait cap. XXIX, 9: «Principes cessabant loqui, et digitum superponebant ori suo;» et alibi cap. XXXIX, 34: «Qui leviter locutus sum respondere quid possum? manum meam ponam super os meum,» id est, tacebo deinceps. Eodem loquendi modo usus est Sapiens in Proverbiis dicens cap. XXX, 92: «Si enim intellexisset, ori suo imposuisset manum;» item Sap. vii, 12: «Sermo inante me plura manus ori suo imponit;» et Eccli. v, 12: «Si est tibi intellectus responde proximo; sin autem, sit manus tua super os tuum, ne comprehendaris in verbo indisciplinatum, et confundaris.» Hanc quoque dicendi formulam, uti plures alias, a sacris Hebræorum libris mutatis sunt profani: inter quos Juvenalis canit Saty. 1:

Cum veniet contra digito compesce labellum,

Harpoerates silentii deum, qui apud Ægyptios Serapidis simulacro deus de præpositus erat digito sigillans os suum: quo sigillo 68 respicit Ausonius epist. 12 ad Paul.

Aut tuus Sigillon Ægyptius oscula signet.

et Apuleius lib. De Asin. aur.: «At ille digitum a pollice proximum ori suo admoveus, et in stuporem attonitus: Tace, tace, inquit,» etc.; unde apud Catullum repetitur formula hæc loquendi proverbialis: «Reddidit Harpoeratem,» id est taciturnum, silentem; de quo vide Politanum Miscel. cap. LXXXIII, et Plutarchum lib. De Isid. et Osir.

Ver. 6. 6 ET EGO QUANDO RECORDATUS FUERO PERTIMESCO, ET CONCUTIT CARNEM MEAM TREMOR. — De tremendis Dei iudicis verba facturus premitit se hæc ipsa cogitantem tremore concuti, quod sane boni æquique æstimatores argumentum est: sive enim quæ Deus in suprema illa universas iudicii hora patrabat, sive quæ decurrentium temporum serie in causis hominum agit, æquis bilancibus ponderentur, minime dubium, quin animum vehementer afficiant, a culpa dimoveant, ad virtutis studium excitent, viresque animi ad res grandes altius capiendas et pensandas permoveant. Hæc divinorum iudiciorum consideratione totus tremefactus atque percussus David, se omnino illis intelligentia comprehendendis impari agnoscentis iure merito exclamat Psalm. XXXV, 7: «Iudicia tua abyssus multa!» ut significet rationem gubernandi, qua Deus in hoc mundo res huma-

nas dispensat, ab homine reperiri aut capi non posse; quemadmodum fieri non potest ut quis abyssum cœliatur. In hoc etiã iudiciorum Dei pelagus incomprehensibile intendens Paulus, et statum minime reprensens, circumscribit admirationem sermonem, et divitiis Dei ac profundum appellat eadem dicens cum Davide, quæ hæc abyssum vocat, cujus non sit statum reperire, neque possit mensura vel sensu comprehendi. Id autem omnium maxime plurimos torsit, quod sequenti versu proponit dicens:

7. QUARE ERGO IMPII VIVUNT, SUBLEVATI SUNT, CONFORSTATIQUE DIVITIIS? — Hæc sane questio adeo gravis antiquis hominibus visa est, ut et viros vite sanctimoniam clarissimos torserit, et quibus David *Psalm. LXXII, 3*: «Zelavi, inquit, super iniquos, pacem peccatorum videns;» et Jeremias cap. XII, 1: «Quare via impiorum prosperat; bene est omnibus qui prævaricantur et inique agunt,» etc. Hoc ergo idem proponit Jobus ut rem plane mirabilem: quod enim impius exhereditur, fœdatur, pudefiat, pena est culpe consentanea, quam nemo non perspicit, ac boni consulit; at quod prosperetur, floreat, splendeat, id porro neque ejusmeritis congruit, neque rei proprio facile ex aliis capitibus seipsam prodit. A contrario vero, quod vir pius fama clarescat, dicitur, honoretur, mirifice consonat: debetur enim honor virtuti, omnisque opulenta recte collocatur in homine, qui ea ad honestum usum sit finem; quod vero is afflicter, vilipendatur, diripiatur, saucietur, neque ipsius meritis consentit, neque rei ratio idonea passim a quovis homine repetitur. Quidquid autem de rerum portione mortales cogitaverint, et quibus nonnulli pios afflictos, impios prosperatos intuentes, Dei providentiam negare ausi sunt, profecto verissimum omni ætate fuit, pios ut plurimum affligi, impios plerumque secundis eventibus gaudere. Quod certe cum in dubium nisi ab ignavis revocari nequeat, hoc ipso proposito Jobus amicos suos vehementer urget, ut credant neque ex afflictione impietatis neque ex prosperitate pietatis argumentum duci posse, que est ipsa inter eos agitata controversia: quocirca sic Jobus agere credendus est, q. d. Vos concertatores mei graviter ac turpide pronuntistis vexationem meam admitti criminis indicium esse, quo in asserto persistitis: si ergo ita se res habet, per argumentum a contrario secundus ac florens status pietatis indicium erit. Quomodo ergo impii prospere vivunt, læti, validi, locupletes, liberorum, cognatorum, amicorum agminibus septi? profecto ex hoc statu, quo nihil a mortalibus beatus in hac vita contingere posse iudicatur, sententia vestra adstruendum est eos homines pios esse: at omnino exploratum est imple perosque ex illis agere, imperantibus servire, prædis inihiare; patet ergo vos extra veritatis orbitam evagari, ac enormiter in re maxime seria, divina videlicet providentia

Ver. 7. Mirum est tantum affligi et impio in hac vita prosperari.

Divitiis senectutem exacerant.

opinionem, seduci, quod evincit solidissimum Jobi argumentum in forma positum. Septuaginta pro sublevati sunt confortatique divitiis legunt, *καταδαιμονισται δὲ καὶ ἐν πλούτῳ, συνευρυναν αὐτὴν ἐν ταῖς διαιτίαις*; non quidem quod diu in divitiis perseveraverint, sed quod cito in divitiis consenserint: sic enim D. Ambrosius lib. II De Interp. in Job. cap. IV, recte interpretatur: «In veteraverunt in divitiis dixit, ut non tam diuturna divitiarum possessio quam inveterata pecuniarum molestia significata videretur,» ubi mihi videtur appellasse hanc molestiam *inveteralam* ab effectu, quod efficiat senectutem; quanquam æque commode de diuturna in divitiis perseverantia sumi possit, scilicet ad vite usque finem et proclavam senectutem his profuendo; unde subdit:

Ver. 8. 8 SEMEN EORUM PERMANET CORAM EIS, PROPINQUORUM TURBA ET NEPOTUM IN CONPECTU EORUM, — Id est, multos filios habent, multumque propagant genus suum, ipsosque circumstant filii, quibus longa datur lucis usura, et ex eis nepotum numerosa silva, et cognatorum luculentus et copiosus numerus; quæ liberorum multitudo apud antiquos in summe parte felicitatis ponebatur, quos ea causa poeta prudens Euripides *καλὸν θησαυροῦρα, ἐκνίμην thesaurum* appellat; adeo ut poetica Niobe, cum filios tantum septem totidemque filias excellenti formæ dignitate in lucem edidisset, incredibilem in modum glorians se Latone superbissima quadam ambitione preterliti, et cum ipsis magnis numinibus de felicitate sit ausa contendere. Qua fictione docti homines docere voluerunt nihil esse in nuptiis jucundius, nihil optabilius aut communi voto frequentius amplissima familia et numero magno florentium liberorum.

Mystice hic versus ad spirituales quoque Patres referri possit, qui Ecclesia filios genere multos sempiternæ gloriæ hæredes futuros; et ne Priami similes quosdam genitores quisquam pulet, qui liberos quinquaginta sustulit, partim flagitiosis amoribus infames, partim miseros omnes mortuos, quippe corporibus ut luteis thecis involutos, quæ franguntur. Septuaginta sic Jobi locum hunc efferunt disertius, *ἡ σπέρμας ἐκπῶν κατὰ ψυχήν, semen eorum secundum animam*; quibus in verbis arcana quoque mysterium vidit Origenes, quod mirifice hanc divinam fecunditatem et prospacitiam inelyta splendorem illustrat, nam illa verba *secundum animam* sic interpretatur, ut in eo numero grege filiorum nullus sterilis sit, omnes fecundis, omnes secundum animam viri, qui videlicet ipsi quoque post se relinquunt animas Deo generatas: quare Job nepotes appellat, Chaldaeus *filios filiorum*; in Hebræo est *germina*, plante uberissime germinantes, ut intelligamus nullum esse hibernum tempus, nullam brumam aut frigoris magnitudinem quæ impediatur, quominus hoc divinum semen pullulet, et novo partu amplifietur. Complevit orbem universum facti insueti admirabilitate nobilis et Batavia mulier, quæ trecentis

Liberorum multitudinem erat aut proprio generum felicitas.

Spirituales patres fecundiores quam corporales.

Neque ex afflictione impietatis neque ex prosperitate pietatis argumentum duci posse.

tos sexaginta quinque fratris uno die in lucem edidit; sed longe fuit in suo genere fecundior magnus Petrus, qui nova et inusitata portione tria primum, deinde quinque millia Christo peperit; et fuere post etiã alii feliciores in pia sobole procreanda, nam, ut cæteros præteream silentio, S. Franciscus noster Xaverius, vir apostolicus et mirabilium rerum effector, uno in oppido (Tolum vocat) millia omnino viginquingue per undam et institutionem salutarem Ecclesie christianæ genuit vitæque donavit: ita Tursellinus in ejus Vita, lib. III, cap. III.

S. Ambrosius lib. De Interp. Job. cap. IV, per hos filios et nepotes, qui coram eis permanent, spiritali intelligentia adumbrari putat opera nostra: ut enim filii superstitis demortui parentis vel avi genus, nobilitatem, splendorem familie servant, vel etiã ignobilitatem et dedecus; ita opera nostra, quæ veluti filii sunt animi, illius nobilitatem vel ignobilitatem protendunt, ut scilicet ille ingenuus, ille liber, ille nobilis dicitur, qui virtuti adheret; qui vero vitiosis fœdatur, ignobilis prorsus et abjectus habeatur. Verba S. Ambrosii sunt ista: «Filiis eorum in oculis, id est, quæ faciunt ideo faciunt, ut videantur ab hominibus, non quia boni consulant, et hoc eligant, quod futurum iudicio comprobatur: filios enim Scriptura pro operibus frequenter usurpat, eo quod locupleter in bonis factis quam in filiis sit nostra posteritas:» sic ille.

9. DOMUS EORUM SECURE SUNT ET FAGATÆ, ET EST VIRGA SUPER ILLOS. — Præterquam, inquit, quod multis bonis fruuntur, nihil etiã incommodi accipiunt: nam ab iis divinæ correctionis virga procul videtur recessisse, et in ipsos suas divitiis ubertim effudisse fortuna melior: idipsum David graviter conqueritur, et quodammodo se scandalizatum fuisse non diffidet dicens *Psalm. LXXII, 2*: «Mei moti pene moti sunt pedes; pene effusi sunt gressus mei,» ubi pedes et gressus metaphoricè vocat cogitationes, que tempore calamitatum a vero iudicio deservierant, et ad ea que non oportet deluxerant. Hujus autemurbationis causam subdit: «Quia zelavi super iniquos pacem peccatorum videns:» ringebatur nimirum et torquebatur pietatis studiosus, cum videret se assidue cum tribulationibus conflictari, et diverso impius summa pace ac prosperitate perfrui. Et quod majus est: «Quia non est respectus mortis eorum, et firmamentum in plaga eorum:» cum nunquam mortem, viderint oborientem, neque morbum gravissimum ingruentem: *firmamentum enim plaga* seu flagelli vocat stabilem infirmitatem. Quin et a communibus eos hominum laboribus eximit dicens: «In labore hominum non sum, et cum hominibus non flagellabuntur:» quippe quibus omnia ex voto et animi sententia fluant, ac proinde nullum laborem aut dolorem sentiant; sed non ideo meliores effecti sint, nam, ut sequitur, «ideo tenuit eos superbia, et operi sunt iniquitate sua,» ubi

Per filios et nepotes operum dignatur.

Ver. 9. Impius hic non genuit, quia non sunt filii Dei.

se, ut officio tam necessario non deessent. D. Chrysostomus lib. III Cont. vitup. vita monast. cap. IV, eleganter, ut solet, de liberis educandis loquens, ait Deum πάλιν λέγει τις τῶν παίδων ἀναστροφῆς πάλιν αὐτοῦ, summum studium optime educandorum liberorum induxisse, atque in natura inseruisse: est enim illa clara nature vox, quam Sapientis divino instinctu inter acroasmata sua illigatam esse voluit Eccli. vii, 23: « Fili! tibi sunt, erudi filios; » quam deinde excipientes philosophi velut quidam orbis terrarum monitores et magistri, docuerunt patrum proprium esse παιδῶν, liberos instituerunt, ut ab Aristotelesepe dicitur in Econ. et Ethic; hinc illud inter Cleobuli apophthegmata Delphico prophylo non indignum: Τίνα παιδῶν, erudi liberos tuos; et Aristoxenus pythagoraeorum sapientiam attingens ait illos omnium etatum non mediocrem habendam esse curam voluisse, precipium autem studium collocandum in liberis insituendis; quod ex eorum bona educatione fiat, ut nec pueri mores habeant infantium, nec juvenes puerorum, nec juveniles se viri gerant, nec delirent senes.

Ilaque sacra Deo gens Hebraeorum, et populus peculiaris, a natura monitus, et preceptis celestibus eruditus, iis temporibus, quibus adhuc pietatem et religionem spirabat, in hac parte fuit insignis, et nationum omnium laudem meruit. De quo Iosephus lib. I Contr. App. tria quaedam Hebraeorum insituta memorat, in quibus omnis eorum vita consumeretur; et primo loco nominat « filiorum educationem. » A primis autem annis divinam legem alte in animo inurebant, ut idem ait ibid. lib. II ubi haec pulcherrima et commemoranda laus Abrahamidum ponitur: « Nostrorem quemlibet si quis leges interroget, facilius quam nomen suum recitat: universas quippe a prima pueritia discentes, in animo veluti inscriptissimae habemus. » Illud Moyses inter alia diligentissime commendaverat, ejus miram in legibus instituendis dum sapientiam prodit idem historicus, illud sane dixit egregie lib. IV Antiq. cap. VI: « Discant etiam pueri primum legem, quae est doctrina optima; et causa felicitatis eximia. » Magnus autem et divinus ille Komophylax Hebraeorum non tam literis quam exemplo id suo doctissime mihi videtur. animadvertit enim S. Ambrosius lib. II Offic. cap. xx, Iosue tantum tamque in omni genere prestantem « ximiumque fuisse propter Moyses disciplinam, a quo fuit eruditus, tum in divinorum cognitione, tum in vite integritate et moribus, atque adeo in gubernandi modo; unde ab eodem δὲ δασκαλος; τις, τις; Οὐκ ἐδιδάχθη, doctor et magister pietatis adversus Deum est relictus, ut Iosephus ait lib. III Antiq. cap. II. Rabbin! quoque de Elia vale scribunt, cum infantem et lambentem mammas genitricis conspectum esse non lac, sed flammam ab ubertatis rapere. Sic vigente et beatis seculis efflorescente politia Judaeorum pueri parvi una cum materno lacte legem, mores, pietatem subebant; nec fere prius gradum figere quam in

Hebraeorum studium in pueris instituit.

via Dei ambulare docebantur. Hinc miranda atque ingentia illa bona, quibus Numen patres, liberos, familiam universam ob praeclearum genus educationis cumulabat, sicut e diverso note sunt plaga, quae ex neglecto probe educationis liberorum omni aeo multipliciter existerent: de quibus vide quae cap. 1, 5 attulimus, quae eo referuntur ut genitiores apud se reputent, quantum debeant in pueritiae mores providentiam intendere. Porro Job dissolutam impiorum vivendi rationem amplificans subdit:

12. TENENT TYPANUM ET CITHARAM, ET GAUDENT AD SONITUM ORGANI, — id est, letos semper ducunt et geniales dies, musicis se numeris oblectant, qui prope dicam facti ad lasciviam; cum in animum liberiorem incidere, mirum dictu quam gestientes in eo motus et incompoties efficiant, et frenam modestiae relaxent. Sic videmus quosdam imitari notum illum in Halesina regione fontem clarorum hominum scripsit illustrem, qui cum alias sit quiescens, et placide suo in alveo confineatur, cum tamen insounerit tibiae exsultat, et attollitur ad cantum, et quasi vocis et instrumentorum miretur suavitudine ultra margines intumescit. Sic praeter adolescentem, in quibus adhuc ebullit sanguis, neque domitas satis habenti et compressas animi appellationes, cum typani, citharae et organorum musicorum cantus ille accesserit, ut blande libidinis invitamentum incitantur, et extra lineam gyrumque modestie facile effervescunt.

Divine S. Leo serm. 4 in jejun. sept. mensis: « Invidiosus, inquit, sono et mollibus pulsantur auditus, ut animi soliditas illecebrosa modulatione solvatur, et lethalius consuetudine suavitatum incauta et parum sobria corda capiantur: » non sine causa invidiosum appellat sonum, quod blande suaviterque influens, ut amicus animo pestem ferat, eo nocentior quo jucundior. Quo eodem modo S. Valerianus Homil. 6, invidiosus cantus; ejus dictum longe pulcherrimum in sapphirum aureis notis inter punctum hic subijcio: « Nemo invidiosus cantibus credat, nec ad illa libidinosa vocis incitamenta respiciat, quae cum oblectant se viunt, cum blanduntur occidunt: » praclare. Unde et illis telum S. Gregorius Nysseus attribuit hom. 4 in Eccli., ait enim duplicia esse tela voluptatis, quibus animam conficiat: hoc in oculo dirigit, illud in aures. Auditus phalarica est φάρμακον, cuius, muliebriter analitica vox in titulum et solutam cantilenam. Haec per fractam modulorum harmoniam meretriciosque numeros ad dulcia verba copulatos ad cor penetrat, et inducit vitiositatem. Haec monet sapienter Clemens Alexandrinus lib. VI Strom. a παρρητικῶν μουσικῶν, musicam insolentem, nimium exquisitam et vinulentam esse despiciendam, ut καταλύσιν τῶν ψυχῶν, frangentem animos et emollientem. S. Basilius Hom. 24, eandem item eo causam vocat διαφθορῶν ψυχῶν, corrumpentem et perneciem animis adherentem melodiam; e qua tanquam e parente oriuntur ἀναστροφῆς πάθος,

Veri. 13. Instrumens musica impii ad lasciviam se peccant.

Mollis cantus et sonus amicos effeminat.

minime ingenuae et liberales animae affectiones. Reprehendit acriter istiusmodi cantilenas idem Pater hom. De Ebn., dicens eas πάλιν τὸν λόγον, inspicere ipsum aeternum et contaminare. Jure ergo detestabatur veneros illos cantores Jeremias cap. xv, 17: « Non sedi in concilio Iudentium, quod graece est καλοῦσθαι; Chaldaeus habet cantantium: cum eorum hominum cantum et pestilentissimi loci contagionem vitandam esse putaret S. Chrysostomus in Psalm. XLIII et CXXVII, eos cantus vocat διαβολικὰ μελοποιήματα, diabolicas modulationes, et aliis in locis οὐρανῶν, φθῶν; Satanae odas et cantica, quod a malo et impuro demone inspientur. De istiusmodi ergo impiis lusoribus apte subjungitur:

13. DECENT IN BONIS DIEBUS SUOS, ET IN PUNCTO AD INFERNA DESCENDUNT. — Describit adhuc apparentem felicitatem impiorum, qui a vulgo felices eo nomine censentur, quod cum tota vita bonis fortunae abudarint, etiam sine dolore ex hac vita migrent, cito moriantur, nec longa aegritudine discrucientur et tabescant: pulabant enim veteres pertinere ad felicitatem non longo morbo tabescere, sed statim mori. Id quod etiam est perspicuum ex Thren. iv, 6, ubi dicitur majorem fuisse penam iniquitatis Jerusalem subversione Sodomorum; cuius rei statim redditur ratio illis verbis: « Quae subversa est in momento: » audi Prophetam: « Major effecta est iniquitas populi mei (id est peccata iniquitatis) peccato Sodomorum, quae subversa est in momento, » quia videlicet Jerusalem multo tempore passa est obsidionem et captivitatem. Idem confirmari potest ex Psalm. LXXII, 4, ubi de reprobis dicitur: « Non est respectus mortis eorum, et firmamentum in plaga eorum, » quod Septuaginta interpretatur, ἵνα οὐκ ἔστιν ἐλπίς τοῦ θανάτου ἐν τῷ θανάτῳ αὐτῶν, quia non est declinatio in morte eorum, quomodo etiam S. Augustinus transtulit; et Theodoretus exponit vocem istam ἐλπίς signifiicare ἀπαγγελίαν, repudiationem, renuntium, repulsum. Aquila clarus reddit, οὐκ εἶναι ἐπιπόνητον τῷ θανάτῳ αὐτῶν, non sunt acerbitates et dolores mortis impiorum; Pagninus ex Hebraeo transtulit, quia non sunt nigmenta in morte eorum, et sana est fortitudo eorum, id est, non illa infirmitate delinantur, sed moriuntur quasi sani et potentes viribus. Quod autem hoc felicitatis loco numeretur patet ex iis quae sequuntur ibid. vers. 5: « In labore hominum non sunt, et cum hominibus nihil flagellantur, » ἢ ἂν. Non sunt sicut caeteri homines, qui nascuntur ad laborem et dolorem. Pertinet ergo hoc, uti omnia praecedentia, ad prosperitatem impiorum quam exoptant; unde Septuaginta vertunt, ἀνελεῖται δὲ ἐν ἡμέραις τῶν βίων αὐτῶν, ἢ δὲ ἀνακαθίστην ἔθνος ἐπιπονητικόν, consummaverunt autem in bonis vitam suam, et in requie inferni dormierunt, id quod de requie corporis in sepulchro passim exponunt Hebraei et recentiores interpretes fere omnes, et Graeci in Calen. Beda tamen cum S. Gregorio lib. XV Moral. cap. XXV, illud. Et in puncto ad inferna descendunt, ad penam impiorum referunt, quasi in puncto mor-

Veri. 13. Cuius mori etiam habitam felicitatem in genere.

tis ex hac vita, quam adeo amabant, ad inferni supplicia detruantur.

Sed quis non ducat impossibile, ex terra superficie, quae novies milia passuum distat a centro seu inferno damatorum, ad inferni centrum in puncto descendere, cum descensus motus sit continuo, qui natura clamante fieri nequit, nisi in tempore fiat? Si tamen verum est, uti et est, quod philosophia docet, motus majorem vel minorem velocitatem pendere a mobilis minori vel majori gravitate, quid mirum si peccatores infinito pondere onusti descendant in puncto, cum natural' motu naturae Auctore sic dispensante, ut innaturale monstrum imitetur, in quo nec principium est reperire nec finem? Sic ergo esto, quia ubi dicitur spatium inter naturalem molum et quietem, hic innaturalis motus tam prodigioso modo quietem unit et motum, ut peccatores in puncto ad inferna descendant. Hoc ut clarus intelligatur, ad lancem revocandum est hebraicum verbum רָגַגַּח, a quo nomen puncti in Hebraeo deducitur, et in quo, ut Pineda observat, contrariae significaciones ununtur: significat enim vel subitum turbationem, vel quietem otium; vel quietum momentum, vel subito, repente; vel quietem, otium, tranquillitatem; inde Vulgatus בֵּרֶגֶגַּח beregagah vertit, in puncto, sive in momento vel subito, seu repente, ad inferna descendunt; Pagninus vero, Thargum, R. Moyses, R. Abraham et Septuaginta, ἢ δὲ ἀνακαθίστην ἔθνος ἐπιπονητικόν, in requie inferni dormierunt. Ununtur ergo in tali descensu quies et turbatio, status et casus, terminus et motus, tranquillitas et precipitatio, otium et precipitium, requies et ruina, haec omnia prodigia operante iniquitate peccati gravitate: gravabit enim Isaii. xxiv, 20; « eum iniquitas sua, et corruet, et non adiecit ut resurgat. » Et cui mirum, si peccati onus homini colligatum sic in momento et quiete hominem a superficie terrae ad centrum precipiet, cum eadem culpe gravitas spiritibus alligata precipites et in puncto eos a caelis ad inferna detruserit, deturbarit, ac pessumderit?

Quomodo descensus fiat in puncto.

Magnam sane vim prodit punctum illud tremendum: solent quippe impii future vite supplicia premiaque non magis meminisse, quam si nunquam ex hac vita, quam impensissime amant, essent migraturi; nihil de placando Deo, de culpe explandis, de animo ad conflictum mortis virtutibus veris armando cogitant; interim vero dum conviviis et lusu licenter indulgent, horrendo Dei iudicio corripuntur, neque indulgetur tempus ad res componendas vitamque corrigendam. Ita Baltassar splendide opulenter tres digiti in pariete aule regiae sorbentes terrarunt. « Et eadem nocte (inquit textus Dan. v, 30) interfectus est Baltassar rex Chaldaeus; » cuius mortis celeritatem contemplatus Isaias cap. XXI, vers. 4: « Emaruit, inquit, cor meum: tenebrae stupefecerunt me. Babylon dilecta mea posita est mihi in miraculum, » ubi non immerito admiratur Pro-

pheta tantam imperii molem tam subito in cineres ac favillas corruisse; et ne ceteri reges se a simili infortunio liberos arbitarentur, subdit Propheta alloquens Babylonem, et in ea ceteros mundi principes *ibid.* vers. 3: «Pone mensam, contemplant in specula comedentes et bibentes: surgite, principes, arripite clypeum,» *q. d.* Etiam cum ad convivium acceditis sepulcrum recogitate: aliorum vulnera sint vobis specula, in quibus vestra citius fortasse quam putatis adfutura speculetis. Vel aliter: Etiam cum mensæ accumbitis oportet esse in specula seu more speculatorum vigilare, si quod hostium adventantium signum inferatur: nam etiam inter epulas invadunt hostes, et prælia inter convivia exoriuntur: quare, principes, e mensis surgite ad pugnam, et e potilis ad clypeos convolvate, antequam repentina vos calamitas aggrediatur.

Si igitur onus Baltassaris ruina cautos nos facere debet et attonitos; quid tantorum principum interitus, qui in singulas horas mortis gladio demittuntur? Nulli sane homines frequentius quam principes subitanæ ac repentine mortis insidias patiuntur; unde illud Juvenalis *Satyr.* 10:

Ad generum Cæsaribus sine cæde et vulnere pauci
Descendant reges et sicca morte tyranni.

Res in primis patet in sacris litteris, nam rex Saul perit a seipso interemptus I *Reg.* xxxi, 4; rex Eli a servo suo occisus III *Reg.* xvi, 10; rex Zambri cum domo regis a seipso incensus *ibid.* vers. 18; rex Syriæ Benadad a servo suo strangulatus IV *Reg.* viii, 15; rex Joas a duobus servis suis interfectus IV *Reg.* xi, 21; rex Zacharias a Sellum filio Jabes percussus IV *Reg.* xv, 10; rex Sellum talionem passus a Manahem filio Gadi *ibid.* vers. 14; rex Phaceia, filius Manahem, a Phacee filio Romelie subito oppressus *ibid.* vers. 25; rex Phacee pro talione ab Osee obruncatus *ibid.* vers. 30; rex Amon a servis suis et in domo sua confossus II *Paralip.* xxxiii, 24; rex Josias a sagittariis vulneratus II *Paralip.* xxxv, 24, et sic de cæteris. Et quidem de regibus Samariæ recte dicitur *Ose.* x, 2: «Divisum est cor eorum: nunc interibunt,» quia, interprete Ruperto, ubi se a Davidis imperio dividerunt, decies in seipso rebellantur alii alios occidit; unde statim spume comparantur *ibid.* vers. 7: «Transire fecit Samaria regum suum quasi spumam super faciem aque:» Quia sicut in fervente olla, inquit Rupertus, superiores aque in spumam bullasque erumpunt, ipsæque bullæ subsilientes colliduntur, et aliis emergentibus aliæ crepant et dissiliunt: ita Samaria vel decem tribus jugi ferventes igne discorde reges alios super alios creant, et usque ad decem vices percuesserunt. Sic mors inter eos reges sanguinariis armata telis grassabatur, scilicet quos interna potentia firmum manebat, externa invidia acrius oppugnabat.

Nescio an inter alios mundi principes mors licentius debaccharetur: tam multi sæpe repentiner in interitum præcipites abibant; testis sit D. Hieronymus in epist. 3 ad *Heliod.* sub finem, ubi de hac re longum edidit catalogum: «Constantianus, inquit, ariane fautor hæreses dum contra inimicum paratur, et concitus fertur ad pugnam, in Mopsi viculo moriens magno dolore hosti reliquit imperium. Julianus proditor animæ suæ, et christiani jugulator exercitus, Christum sensit in Media, quem primum in Gallia denegarat: dumque Romanos propagare vult fines perdidit propagatos. Jovinianus gustatis tantum imperialibus bonis fetore prunarum suffocatus interitit; ostendens omnibus quid sit humana potentia. Valentinianus vastato genitili solo et inultram patriam derelinquens vomitu sanguinis exstinctus est: hujus germanus Valens Gothicò bello victus in Thracia eundem locum et ortus habuit et sepulcri. Gratianus ab exercitu suo proditus, et ab obviis urbibus non receptus, ludibrio hosti fuit; cruentæque manus vestigia parietis sui, Lugdunæ, testantur. Adolescens Valentinianus, et pene puer, post fugam, post exilia, post recuperatum multo sanguine imperium, hand procul ab urbe fraternæ mortis conscia necatus est, et cadaver exanime suspensio infamatum. Quid loquar de Procopio, Maximo, Evgenio, qui utique dum rerum politerent terrori genitibus erant? Omnes capti steterunt ante ora victorum, et (quod potentissimis quondam miserimum est) prius ignominia servitutis quam hostili gladio confossi sunt. Regum talis conditio est: *Feruntque summus fulmina montes.*» Sic Hieronymus. Eadem de re luculenter scripsit D. Petrus Damianus lib. I *Epist.* 17: «Sæculares, inquit, principes, qui turbis popularibus presunt, sæpe gladiis perimuntur: nam, ut de multis paucos adhibeam, Caius, Claudius, Nero, Galba, Ottho, Vitellius, omnes isti imperatores per continuum sunt seriem unus post alterum principati, et, excepto Claudio, cuncti sunt vel suis vel hostilibus gladiis interempti. Postmodum quoque, sicut romana narrat historia, Marcianus, Antonius, Alexander, Maximus, Gordianus, Decius, Gallus, Volusianus; omnes hi seriâim sibi met per continuum ordinem succedentes gladio trucidante prostrati sunt:» hæc ille. Et lib. VII *Epist.* 3, multo plures commemorat imperatores repentina morte oppressos; additque ex romanis historiis liquido constare quam pauci reipublice principes communi morte defecerint. Nec minorem de his casibus repentinisque mortibus elenchum texerunt Petrus Blesensis in tract. *De Hieros.* pereg. et in epist. 42 ad *Robert. Camer. elect.*, et Salmeron tom. VIII, *Tract.* ut in 11 fidei ostensione.

S. Patres multi sunt in repentinis et inopinatis istiusmodi mortis casibus recensendus atque exaggerandis, ut languentes nos et torpentes in negotio salutis exstimulent, et salutari horrore percellant. D. Basilus in orat. *De Mort.* circa medium:

Repentinus diversorum principum mortis.

«Perpende, inquit, obsecro plurimos violentis periculorum incursum esse raptos, quibus ne vocem quidem emittere ob mali irruentis atrocitatem permixtum est: quid igitur expectas etiam quod incertum est, num cogitationem tuam turam dominus sis futurus?» sic ille; ubi plura de hac re, quam D. Ephrem orat. in eos qui in Christo dormierunt latius prosequitur: «Multi, inquit, dum multa secum staterent ad crasinum non pervenerunt; at subito rapti sunt sicut passeruli ab accipitre, et velut agni a lupo, et quasi captivus a latrone, nec loqui prorsus valentes, nec testamentum condere, neque vocem ullam edere. Alii enim vespere cubitum sani concedentes ad mane non pervenerunt: alii ad mensam accumbentes expirarunt: alii inter ambulandum et ludendum repente sunt mortui: alii in balneo morientes idem lavacrum pro epitaphio ac sepultura habuerunt: alii dum nuptias celebrarent, in ipso thalamo nuptiali subito atque inopinate abrepti sunt; et eadem sibi vestimenta pro nuptiis parantur atque pro funere: successeruntque in locum tibicinum lamentantes, et in locum saltantium atque tripudiantium lugentes atque plorantes.» Non minus copiose Tertullianus lib. *De Anim.* cap. lii, multis exemplis ostendit mortem contingere expirantem etiam inter magnas voluptates; imo tunc majori cum dolore quam inter magnas adversitates: inter amara enim amarum mortis calicem haurire levius quavis feret: inter dulcicia et suavia quis patiar? «Etsi, inquit, præ gaudio quis spiritum exhalet, ut Chilon Spartanus, dum victorem Olympiæ filium amplectitur, etsi præ gloria, ut Clidemus Atheniensis, dum ab histrionibus ob præstantiam auro coronatur; etsi per somnum, ut Plato; etsi per risum, ut P. Crassus: multo violentior mors, quæ per aliena grassatur; quæ animam per commoda expellit; quæ tunc mori affert, cum jucundius vivere est in exultatione, in honore, in reque, in voluptate.» Quod statim illustrat elegantî similitudine desumpta a naufragis, quorum acerbiora iudicantur quæ in serenitate contingunt: «Vis est, inquit, et illa navigis, cum longæ a Caphareis saxis nullis deturbata turbinibus, nullis quassata decumanis, adulante flatu, labente cursu, letante comitatu, instestino repente percussus, cum tota securitate desidunt: non secus naufragia sunt vite, etiam tranquille mortis eventus. Nihil refert integram abire corporis navem, an dissipatam, dum anime navigatio everatur.» Seva igitur semper est mors impiis, et eo sævior, quo minori sævitia præcludit, et callidioribus blanditiis adulatur.

Circa idem argumentum late spatiat D. Augustinus lib. XXII *De Civit.* cap. xxii, docens ab innumeris casibus mortem repentinam provenire: «Ab æstibus, inquit, frigidioribus, tempestatibus, imbribus, alluvionibus, coruscatione, tonitru, grandine, fulmine, motibus hiatisque terrarum, oppressionibus ruinarum, ab offen-

Multiplex repentina mortis causa.

sione et pavore vel etiam malitia jumentorum, a tot venenis fructuum, aquarum, aurorum, bestiarum, a ferarum vel tantummodo molestis vel etiam mortiferis moribus, a rabie, quæ contingit ex rabido cane, vel etiam blanda et amica suo domino bestia, nonnumquam vehementius et amarior quam leones draconesque metuat. Quæ mala patiuntur navigantes? quæ terrena itinera gradientes? Quis ambulat ubicumque non inopinatis subjacens casibus? Quid videtur sedente securus? De sella, in qua sedebat, cecidit Heli, et mortuus est.» Hactenus D. Augustinus; ubi de morborum remediis (ut hoc obiter dicam) eleganter addit: «Etiam ipsa adjumenta et medicamenta formentata sunt, ut homines a penarum exitio penali eruantur auxilio.» Et utinam semper essent auxilio; verum sæpenumero per ipsa mortis averte dæremia mors acceleratur. De hac iterum D. Augustinus in *Solutio.* cap. ii, ubi post multa de humane vite miseris subdit: «Subsequitur his importuna mors, quæ mille modis quotidie miseros homines inopinate rapit: hunc necat febrilis; illum opprimat doloribus; hunc consumit fames; illum siliis exstinguit; hunc suffocat aquis; illum interimit laqueo; illum perimit flammis; alium dentibus bestiarum feroicum vorat; hunc trucidat ferro; illum veneno corrumpit; alterum tantum repentino terrore miseram vitam finire »compellit. Et nunc super hæc omnia summa miseria: quia cum nihil sit certius morte, ignorat tamen homo finem suum, et cum stare putat, colliditur, et perit seipsum.» Hæc ille.

Nec ab his mortibus repentinis ac violentis semper excipiuntur sanæ: nam et hi quandoque cita et inlempesta morte præripiuntur. Sed ea inter sanctos et impios intercedit differentia, quod impiis non tantum inlempesta, sed quod gravissimum est, improvisa, utpote ad eam minime paratis, mors accidit; et sic in puncto, ut Job ait, ad inferna descendant; sanctis vero mors ut maxime interdum subitanea, nunquam tamen sit improvisa. Hinc *Sap. vii.* 7, «Justus si morte preoccupatus fuerit, in refrigerio erit,» inquit Sapientis. Impii vero cum duxerint in bonis dies suos, in puncto ad inferna descendunt. «O qualem, inquit ad hunc locum Laurentius Justinianus lib. *De V. a Solutio.* cap. x, fecerunt commutationem, ut videlicet exsultarent in exiguo tempore, et eterno cruciantur supplicio! Quis illorum valet considerare jacturam? duplicia enim receperunt de manu Domini pro universis iniquitatibus suis: damni pœna torquentur et sensus: amiserunt namque Deum cœli delicias, angelorum consortium, merita electorum, Agni nuptias, beatam resurrectionem, immortalitatis stolam, et beatam vitam: in his potissimum damni »consistit pœna. Illis autem addita est societas dæmonum, horrendus ipsorum aspectus, ardor inextinguibilis ignis, stridor dentium, palpabiles tenebræ, interiores lacrymæ, improprium vociferatio, in-

Mortis causa sunt top. metia.

Inter mortem repentinam impii et justi diff. feruntur.

tolerabilis sitis, sulphureus fœtor, conscientie veritatis, carere alysi, evadendi desperatio, et inter-

Ver. 14. 14. QUI DIXERUNT DEO: RECEDE A NOBIS, ET SCIENTIAM VIARUM TUARUM NOLUMUS, -- ubi, si cum Hebræo legas, dixerunt forti, vel iudici, vel cum Septuaginta Καρ, Domino; nescies quidem quid prius vel quid posterius admireris, an prehensio vel stultitiam impiorum; an debiles opponuntur forti; rei stant contra iudicem; servi imperant domino; et mortales adversus Deum immortalem et arma sumunt, et dicere audent: «Recede a nobis;» vel ex Hebræo, declina, ut via libera ut expedita maneat transeunti. Olim pro maximo delicto impiis imputabatur recessus a via divine legis; ad novum proccacitatis genus hic proponitur ab impiis, qui volunt ut Deus recedat a via, et recedat ab ipsis: ita nimirum a Deo abiere prociul, ut nihil cum eo voluerint habere commercii, imo iusserint illum a se facessere longissime; neque velle sibi ab eo vivendi legem modumque prescribi, sed pro lege ea tantum habere que suo animo collibuisse. Talis fuit amentia et infelicitas Judeorum, qui non solum Deum deseruere, sed insuper a se abigere et expellere visi sunt, eique vocanti et invitanti terga vertere, sicut notavit Theodoretus ad illum locum Jeremii cap. II, 19: «Vide quia malum et amarum est, quod dereliquisti me, dicit Dominus Deus tuus:» tale quidpiam, inquit Theodoretus, accidit tuis qui Salvatorem crucifixerunt, negantes enim illum, dicebant se non habere regem nisi Cæsarem; hæc de causa Cæsari tradidit illos, etc. Quid vero aliud fuit dicere: Nos non habemus regem nisi Cæsarem, quam a se rejicere venientem Christum Filium Dei, et appropinquanti dicere Matth. VIII, 34: «Recede a nobis, scientiam viarum tuarum nolumus?» Talis quoque fuit stoliditas Gerasenorum, qui ut sibi in republica administratione sapientes viderentur sic despiciabant, ut Jesum a suis finibus eiecissent, ne majora aliqua incommoda pro ejus presentiam in bonis temporalibus acciperent.

Grassatur etiamque lues hæc per multas civitates, que Christum, id est eos qui Christum sequuntur, simili specie humane prudentie ex suis finibus expellant. Plurimos sane tetigit hæc pestis, qui Deum bonis suis temporalibus habent

Impii sunt qui Deum a se respiciunt.

In tali Christiani a se expellunt.

Geraseni Christiani a suis finibus rejiciunt.

suspectum: quis enim secularis non timet suis bonis a Christo et a Christi ministris? Non semel respublicæ mundiales audiverunt illam impiorum vocem, qui dixerunt Deo: «Recede a nobis, et scientiam viarum tuarum nolumus.» Nunquam putat impius prosperitates suas temporales a Deo venire; semper in exercitio virtutum timet bonorum ruinam. Si respublica paupertate premitur, hæc est secularium vox, quod Ecclesia, quod ministri altaris omnia possideant: pauci sunt qui non dicant Deo: «Recede a nobis,» nam amant plerumque seculares et impii prociul abesse a Deo, qui proinde longinqui Dei vocantur, sicut e contra pii, quia Deo appropinquant, propinquat Dei nominantur. Huc spectat illud Psalm. LXXII, 27: «Rece qui elongant se a te peribunt: mihi autem adherere Deo bonum est,» nam in eo nostra felicitas consistit. De quibus etiam Apostolus ait Ephes. III, 13: «Nunc autem in Christo Jesu vos qui aliquando eratis longe facti estis prope in sanguine Christi.»

Tropologiae S. Gregorius lib. XV Moral. cap. XXV: «Hæc, inquit, verbis dicere vel stulti minime presumunt; sed moribus perversi omnes Deo: Recede non verbis, sed moribus dicunt: qui enim illa agunt que Deus omnipotens prohibet, quid aliud faciunt, quem suum animum contra omnipotentem claudunt? sicut enim ejus præcepta cogitare, eum ad se introducere est, ita ejus mandata obsequere, cum a cordis inhabitatione repellere est. Dicunt ergo: Recede a nobis, qui ei ad se aditum præbere recusant, eumque pravis actibus impugnant, etiamsi verbis laudare videantur. Dicunt etiam: Scientiam viarum tuarum nolumus, eo ipso que ejus scientiam apprehendere continentur,» etc.

15. QUIS EST OMNIPOTENS, UT SERVIAMUS EI? ET QUID NOBIS PRODEST SI ORAVERIMUS ILLUM? — Hæc interrogatio est illorum qui Deum ignorant, aut certe non credunt eum curare hæc inferiora, ac proinde nullo premio afficere bonos; quod si est, tum cassus et vanus est omnis labor, qui in ejus cultu insumitur: nam cum promissæ bonis accidat quod malis; imo cum bonis male sit, et malis bene, videtur frustra impendi, quod in cultum divinum impenditur. Quod ergo, inquit, prodest orbem terrarum, quod que male et conscelerata sunt ei displicent: non cognoscunt legem Domini, quam singulari auctoritate et impunitate violant: non intelligunt imperantis minantisque Dei potentiam et severitatem, non turpitudinem vitii, non exitium decus honestatis, non premia bonorum operum; non beatarum mentium societatem, non felicissimam gloriam, quam divino presidio iusti bene et christiane vivendo consequi potuissent. Est lipittudo in oculis, in mente caligo, impium cor, et in seculis atque voluptatem imminens, nigro crebri velo obnubilatur, nihil videt. Effossum est prudentie lumen, æternæ rationes, que præire viam debuerunt, miserrime obsolescent. In appetendis rebus atque deligendis

Mundani sui bonis a Christo timet.

Impii si non verus, ut operibus Deum a se respiciant.

Impii etiam Deum respiciunt.

Impii Deum nec agnoscere ne orare solent.

Errogata scilicet prudentia.

Impii sunt ignorantissimi et caeci.

tatam prodidit ignorantiam, noluit enim scire, ne cogeretur Deum observare. Istiusmodi multos etiamque Pharaones in mundo reperias, qui suo sibi genio indulgere et abdomini servire satagunt, et voluntatem suam alligare divine refugunt, dicuntque apud animum suum, neque Deum esse dignum ejus imperio colla subjiciant, neque prætere esse cur orare illum putent prudentis esse consilii, a quo opportunum nihil exorare possint. Ita illi seculum ratiocinantur, impie quidem et stulte, non tamen suis rationibus stulti atque impii importune: quomodo enim illas captae voluntates, et alienas opes ad suos usus fraudulenter traducere, cum contra staret divina voluntas, et indicta pena, que voluptatibus et opibus ejusmodi indixisset bellum, et audaces atque avaras manus continuisset? Cum autem hoc abstinere, facile libidinem suam ad omnem intemperantiam et avaritiam, ad vim, et fraudem et furta laxant, dicentes: «Quid nobis prodest, si oraverimus illum?» quod idem dicebant viri quidam impii Malach. III, 14: «Vanus est, qui servit Deo: et quod emolumentum, quia custodivimus præcepta ejus, et quia ambulavimus tristes coram Domino exercituum?» ita videlicet i' i caeci et apud Deum insepientes habent in postremis præcipua et commendata esse maxime debuissent. Hanc preposterata sæculi prudentiam D. Thomas II, II, Quæst. XLVII, art. 13, recte in solis peccatoribus esse motum, nullo autem modo veram prudentiam, quamlibet sint ingenio vividi et acuti, omnibusque modis fugiendam aiunt sapientes. Egregia sane illa vox Ennodii lib. VII Epist. 7: «I habeat suus mundus aslutias, et urbanitatem fallendi prudentiam damnandam appellet:» qui hæc improba calliditate, perverse imitata prudentiam, malitia que gestiunt, tametsi videantur sibi ingeniosi et solertes, omnes tamen in præstantium rerum ignorantia versantur, et genuinam rerum cognitionem amittunt. Quod Poeta sanctus ad Iyram cecinit Psalm. XIII, 8: «Nonne cognoscunt omnes qui operantur iniquitatem?» Que intelligi posse ait Chrysostomus xxi' ἀποκρυφον, negative, hoc est, ignorabunt: Non cognoscunt, inquit, quod splendidi S. Numinis oculi intuantur orbem terrarum, quod que male et conscelerata sunt ei displicent: non cognoscunt legem Domini, quam singulari auctoritate et impunitate violant: non intelligunt imperantis minantisque Dei potentiam et severitatem, non turpitudinem vitii, non exitium decus honestatis, non premia bonorum operum; non beatarum mentium societatem, non felicissimam gloriam, quam divino presidio iusti bene et christiane vivendo consequi potuissent. Est lipittudo in oculis, in mente caligo, impium cor, et in seculis atque voluptatem imminens, nigro crebri velo obnubilatur, nihil videt. Effossum est prudentie lumen, æternæ rationes, que præire viam debuerunt, miserrime obsolescent. In appetendis rebus atque deligendis

judicium est artem, non spiritus, nec ad Dei voluntatem, ut ad Hellen, luminum acies attollitur, sed demittitur in terram, et ab eadem cum ignominia procreantur omnia Dei, et ad beatum finem omnes invitantis, degenda vice rationes petuntur. Hinc cæcitas illa miseranda, cujus antea meminimus, quamque inter pœnas infandorum scelerum viri sapientes reponunt: nec enim que vident intuentur, nec que audiunt excipiunt, utroque sensu foedissime capti, de quibus dici vere potest, quod de Judeis Tertullianus in Apolog. cap. XXI, «esse muletatos sapientia et intelligentia, et oculorum et aurium fruge;» hinc a prophetis apocrypha πλωγώμα, oves errantes nominantur: «Ovis errans Israel,» inquit Jeremias cap. L, 17. Ovis autem hieroglyphicum est stultitie vel imprudentie. Huiusmodi homines, tametsi res eorum floere aliquando videantur et evenire ex animi sententia, non est tamen semper in agendo felix improbitas, soepe incidunt in gravissimas calamitates: nam ut robusto et valido corpori, quod sine videndi sensu movetur, graves offensiones accidunt, inquit Aristoteles lib. VI Ethic. cap. ult., propterea quod videndi sensu caret: ita cum illi oculi prudentie careant, non possunt non offendere. Itaque videmus non paucos, qui malis artibus lucrum expectabant, spe sua et opinione frustratos laqueis affligi atque obrui, et fraude imple in communem lucem et cognitionem educta, nominis quoque sui jacturam fecisse, dedecore pœnis, infamæ, impostores, et nequam publico habitos, et communi voce nominatos. Quare de illis apte subjungit:

16. VERUNTAMEN QUIA NON SUNT IN MANU EORUM BONA SUA, CONSILIUM IMPIORUM LONGE SIT A ME, — hoc est, ipse divitias, quas incredibili cupiditate coarctarunt, et quibus ad luxum abutantur, non sunt in manu, id est potestate eorum, ut illas firmiter retineant, cum sint fluxe, caducea et fallaces, que possessores suos deserunt, aut deseruntur ab eis. Notat autem eos, qui cum bona a Deo possideant, hæc tamen non in manibus habent, ut liberaliter erogent, et in egenorum manus transferant, sed in area claudunt, ut recondant, ubi obiter advertit discrimen inter avarum hominem et liberalem: ille cor suum habet in thesauris suis; hic vero thesaurus habet in manibus; unde et ille a thesauro possidet, hic thesaurum possidet ut distribuat. Quare absit, inquit, a me ut illorum mihi consilium probetur, qui vitam hanc omnem Mammonæ consecrandam putant, et vix unquam, aut certe rarissimè obiterque de pietate cogitant, de propitiando Numine, de probe vite modo, de mundi vanitate optumque fallacia, ob quam multi in fraudem induci miserrime et lucuosissime pereunt. Vix liberum tempus ullum seponunt, quo dignas animi cogitationes suscipiant de æternitate, ad quam tendimus, de felicissima gloria beatorum, de pœnis crebi omni

Impii sua astitia soepe despiciunt.

Ver. 16. Oves errantes sunt in potestate sui possessoris.

S. ult. suat qui vitam suam Mammonæ consecrant.